

ser. 356 (4)

Burial rites and tabus observed by
C.M. Mokgohlwe. *Sebitiela's*

AM/8/28.

0-15

Letlawa.

K34/28

Dikxoši tša sethšaba sa Moletlane, xa Sebitiela xa di bolokwe felô xo tee le batho fêla. Xo na le felô, ka kwa ntlê xa motse mo di bolokwaxo xôna; felô fao xo thwe ke "letlaweng" xoba " 'tlaweng" ka xobane lebala leo ka noši le bitšwa letlawa. Ke xôna mo xo bexo xo dumêlwa (le byale xo sa dumêlwa ke ba bangwê) xore ke mo xo lexo medimo ya sethšaba.

Ka mokxwa le molaô wa sethšaba se kxoši xe a biditywe (a hwile) xo tšea lebaka le letelele xo sa tsebye ke sethšaba xore kxoši o biditywe. Xo be xo dirwa byale mabakeng a le xe batho ba sešo ba akxola mekxwa e mefsa ya Makxowa, le ôna Makxowa a sešo a ba le xo dirišana le maxoši a batho mo ditabeng tša pušo. Xe kxoši a biditywe xo be xo fele xo thwe: "Kxoši o a babya". Xo dirwa byalo xo fihlêla xe xo fetile lebaka la dikxwedi, e be xôna xo bexwaxo xore "Kxoši o biditywe", xôna e be sethšaba ka moka - banna, basadi le bana ba a lla (le xe ba lle neri ka nthša mexôkxô) ba xoweletša mo ba lexo xôna, basadi xe ba ya nokeng, le xe ba bowa, mašemong, xo boweng, kxonyeng, ka xohle xo kwala mantšu a kxoweletšo a sellô sa xo llêla kxoši. Xo êmêlwa (hlôbôxwa) ka dikxôrô. Batho ba ba yaxo maemong, ba sepela ka maoto, xe ba sa le kxojana le motse wa mošatê ba be ba swanetše xo kxobokana, ba thšoloxê sellô ba - sa mahlomola-pelo, ba balabala; monna antše a re: "Bababeee! Sebata-kxomo! Mabêlê!" le tše dingwê. Ba dira byalo xo fihlêla xe ba tsêna kxôrô ya mošatê. Xe motho a be a ka tsêna ka kxôrô ya mošatê a sa ope mokxoši wa sellô e be e le namane-tona ya molato-lato, wa mabolêlêlwa-ruri; o be a lefišwa kxomo.

2. Dikxoši di be di bolokwa bošexo; xomme xapê xo be xo sa dumelelwe xore kxoši a ka hwa a le noši. Xe a hwile, xo be xo tšewa e mongwê wa bakxômana ba ba bexo ba le kxaufi-ufi le madi a boxoši, a bolawa kutamong xo thwe a be mošamêlô (mosamô) wa kxoši. Felô fa xo bitšwaxo "tlaweng" xo be xo sa dumelelwe xore motho a ka ya xôna le xe e le xo feta kxaufi le xôna mo

lebakeng la mosexare o moxolo ka sekxalêla, le xe e le moraxô xa phirimô ya letšatši.

Xo bewa kxoši boxošing.

Kxoši xe e hwile o be a swanetše xo latêlwa ke morwa wa xaxwê e moxolo mo boxošing. Xe morwa wa xaxwê a sa le e monyane xaxolo, xo nyakiwa monn'axo kxoši, xoba e mongwê e a lexo kraufi le boxoši xore a swarêlê kxoši-kxoši setulo xo fihlêla xe a xodile. Xe a xodile, a swanetše xo tšea boxoši o xatišwa bolôkô, ke xore yêna kxoši e mphsa o swanetše xo nthša pholo e nthso e išwe kxorong, banna ba bathšaba ba phuthexile, e hlabiwe, ka lôna letšatši leo e bexilwexo ka lôna, e se ke ya be ya rôbala xore e hlabiwe ka le le latêlaxo; xomme xe e hlabilwe, e a apewa mo kxorong e lewa ke banna ba sethšaba mo kxorong; mong wa yôna o fiwa hlôxô ya yôna le kxošana (tona) ya kxôrô xe a swanetše xo tsêna lexatong la tat'axwê, o dira ka ôna mokxwa o, o xatišwa bolôkô. Xo hlaba kxomo ye, le xo ja nama ya yôna ke byôna bohlatse bya xore kxoši xoba tona ke ya kxôrô ya xore le xore ke mokete. Xe e kxoši ya sethšaba morêrô xa o felele fao; xo kxethiwa letšatši, xo tsebišwe matona ohle a dikxôrô tša sethšaba xore peô ya kxoši e tla ba ka kxwedi ya xore (xo bewa leina la kxwedi). Ka letšatši matona le batho ba a phuthêxa; kxoši e

3. mphsa e bewa sepaxareng mo selebaneng sa batho bohle. Xôna fao ba baxolo ba sethšaba ba mo apeša kobô ya sebata - nkwê xoba tau. Kxadi e kxolo (kxaitšedi wa tataxwê o mo nea sefoka mo seatleng, a be a mo apeša pheta ya thaxa. Dirêtô xôna fao xa hlokwe. Kobô ye ya sebata e šupa xore xo tloxa mo letšatšing leo mmêwa-boxoši xa a hlwe e le motho fêla, enpya ke tau, xoba sebata, o a loma. Sefoka se šupa xore ke yêna modimo o moxolo wa sethšaba; le seletswana sa maxaxana se a se filwexo mo seatleng se šupa xore o filwe matla le thswanêlô ya xo bolaya ba ba diraxo bobê mo sethšabeng.

Xo boloka bahu.

Mokxwa wa xo boloka bahu mo sethšabeng sa Moletlane xa sebitiêla ke ôna wo: Xe motho a hwile, pele a sêšo a bolokwa

xo swanetše xo tsebya xore ke lešika lefe, ba x'abō ba tšwa thokō efe. Xa a rōbatšwe xa patlamišwe, xa kanamišwe, eupya o a kotamišwa, ka mo lebitleng (moleteng) wa ntikudiku, sefahloxō sa xaxwē se lebišwa thokong ye ba x'abō ba tšwaxo xōna xe ba tla mo ba lexo xōna. Ka 'baka leo ba e lexo bōna-bōna ba xa Kekana le Matebele a mantšhi ba lebišwa thokō ya maxareng a borwa le bohlabatšatšhi felō fa xo thwexo ke Hlōxō-tlou xo lebana le (Bethal) ka xobane xe ba tsēna mo lefaseng leo ba rotoxile thokong yeo. Xe xo be xo sa tsebye thokō ye mohu a tšwaxo xōna, xōna o be a sa epelwe byaloka ba bohle, eupya a špšlwa mo khwiting xoba leribeng la noka ka kholofšlō ya xore o tla no ya kua noka e ya xo xōna.

Monna: Xe xo hwile monna e a naxo le lešaka la dikxomo o be a swanetše xo bolokwa ka mo lešakeng, sefahloxō se lebišwa kua ba tšwaxo xōna.

4. Xe a se na lešaka la dikxomo, o be a bolokwa ka ntlē xa motse, e sexo kxolō. Xe motho a swanetše xo bolokwa xo be xo sa dumelelwe xore xo lliwe tirō ya polokō e s'ešo ya phšthēxa. Xo fetšwa tšohle pele (xobane motho o be a bolokwa xe a sa tš'o kxaoxa. Xe a nyaketšwe ntlō (lebitla). Xe e le monna yo a naxo le basadi ba bantšhi xo be xo thššlwa mabšlš ka mo moxopong xoba sebyana se a bexo a jšla mo sōna, xomme xe banna ba mmolokile, sebyana se le tše dingwē tše a bexo a jšla ka mo tšōna di thubiwa (phšatliwa) mo xare xa lapa la mosadi e moxolo, xōna sellō se a thōmēxa se re : thšššš

Mosadi: Mosadi o be a bolokwa xōna mo motseng, fšla e sexo ka mo lešakeng byaloka monna, le xe xo be xo na le dikxomo ka xa xaxwē.

Ngwana: Ngwana o monyenyanane o be a bolokiwa ka mo lapeng; lesea le ka mo leobong le be le bolokiwa. Xe e le lefolotšana xoba a tla a šetše a hwile o be a bolokwa xōna ka mo ngwakong, xo thwe o hwile a sššo a bōna letšatšhi.

Lesoxana: Xe motho a be a ka hwa a sa le lesoxana le le sešo'xo la tšea mosadi la ba le ngwana o be a roxakiwa xe a bolokwa. Ba mo thšuma ka seša ka mo moteteng (maraxong) ba mo thswirinya, ba mo roxaka, ba re o sepetše a sešo a dira peu. Monna le mosadi ba be ba dumedišwa xo thwe ba sepele xabotse, ba lokišetše ba ba šetšexo madulô, eupya lesoxana lôna le roxakiwa xabohlokohloko.

Setopo se be se sa nthšwiwe ka sefêrô mojakô wa lapa; eupya lefao le rutliwa ka thokô xa photo, setopo se nthšwiwa ka lešoba leo xo thwe phiri e šwahlile, ya tšea motho.

5.

Ko llêla mohu.

Mosadi xe a hwetšwe ke monna o mo llêla lebaka la ngwaxa ka xo fsifsalêlwa - o tlôla mahura a a hlakantšwexo le mošidi mo xohle; masêka a maoto le a matsôxô o a rolwa ke basadi ba bangwê ba ba lexo bahlôlôxadi, moraxonyana xa lehu; o apešwa le letlalô la pudi le lenthsonyana le le kxakxathetšexo mahura a a hlakantšwexo le mošidi; lôna le lêpêlêlêla mo lehlakoreng; hlôxô e fapiwa ka letlalônyana le lesesane la sexaxabi; o a šišimiša xe a lebya; xa xo selô sa bothakxa se a se aparaxo le xe e le xo se bea mmeleng. Mahura a a a tlotšexo xe letšatši le fiša a a nyaoxa, a ele, a mo hlokiše khutšo ka xobane a ka be a tsêna le ka mo mahlong; xe e le marexa a a thêma, a mo tonyetša; ka xo rialo ke xore motho yo o kwešwa bohloko. Xa a boledišwe ke batho fêla le xe a tšwetše ntlê ka xo ya nokeng le xe e le mašemong. Xe a tsoxa ka sellô, a be a rôbale ka sôna. Bana le bôna ba phela ka xo beolwa moriri. Mohlôlôxadi yo xa xo monna yo ka tsênaxo xo yêna pele xa xe a s'ešo a alafiwa (yêna mosadi yo.)

Xe monna a hwetšwe ke mosadi o phela ka xo beola hlôxô a šadiša moriri ka bosesane xo dikološa hlôxô; le yêna o alafiwa pele xe a na lexo tsêna mo basading.

Ngwana o llêlwa ka xo beolwa, xo šadišwa moriri o mosesane xo dikološa hlôxô. Bohle ba ba lexo ba leloko xoba lešika la-bo mohu ba mo llêla ka xo beolwa meriri ya hlôxô.

6.

Meila e mengwé.

Mosadi xoba kxarebé xe a le letladi ke xore a riboxa xa a swanele xo tsêna ka mo xo lexo molwetši; ke xore xe a sa le mo kxweding, ya pele xo fihla xo ya bohlanó; xo thwe a ka xata molwetši, bolwetši bya se ke bya fokotšêxa; mohlomong molwetši a ka be a hwa, xoba a fola xe mosadi yo a belexile. Le monna yo a lexo moxatš'a mosadi yo, yo xapê mpa e lexo ya xaxwé xa a swanêla xo tsêna ka mo xo lexo balwetši ba ba babyaxo xaxolor xe mosadi wa xaxwé xoba yo a mo filexo mpa a riboxaxo.

Xe xo na le motšwetši xoba molwetši yo a babyaxo xaxolo xo bewa lephekô (kôta e rapalatšwa mo lapeng xo lebana le mojakô o molwetši a lexo ka mo xo ôna). Baaki ba molwetši fêla, le bakxalabyê ba basadi ba bôna ba sa hlwexo ba bêlêxa, le bakxekolo ba ba sa hlwexo ba belexa, le bašimane le basetsana ba ba seš'oxo ba raola bôna ba ka thsela lephekô le. Banna ba bafsa, basadi ba bafsa, masoxana le makxarebé, bašimane le basetsana ba baxolo xa ba swanele xo thsela lephekô le, xaxolo xe motho a riboxa.

Mosadi xe a le moimana xe a swanele xore xe a fsiêla lapa xoba ntlo a lesa ditlakala di kxobona mo monyakô xoba seferong a sa di olele. Xo thwe a ka tl'o thswenyêxa mo pelexong ya xaxwé.

Basadi ba bafsa ba ba sa bêlêxaxo le makxarebé le basetsana ba ba šetšexo ba raotšê xa ba je nama ya lefolotšana le xe e le ya kxomo xoba pudi ye e rapoletšwexo (e xo hweditšwexo e na le namane ka teng).

Basadi ba bafsa ba ba sa bêlêxaxo, le makxarebé le basetsana ba ba raotšexo xa ba swanêla xo tsêna-tsêna ka lešakeng la dikxomo ka xo rata, xe e se xe basetsana ba e le badiši ba tšôna.

Bolôkô bya dikxomo xa bo tšewe ka mo lešakeng xe dikxomo di šetšê di tšwelê. Bo tšeiwa lebakeng la xe xo xamiwa fêla.

Xa xo dumelelwe xore motho a re xe a hloba nonyane tlošê le mafofa a hlôxô; xo thwe o tla tswala ngwana e a se naxo moriri.

7.

Ditefišo tše dingwé.

Xe monna a tswetše ngwana ka mo lapeng le lengwé le e sexo la xaxwé e le ka ntlé xa xo dumêlêlwa ke mong wa lapa leo, e lexo monna o lefa ka kxomo.

Xe lesoxana le tswetše ngwana mo lapeng le lengwé ka ntlé xo tumêlêlô ya mong wa lapa leo, e lexo monna, o lefa ka kxomo. Le a tswetše ngwana le kxarebê ka ntlé xa tšeeô, o lefa kxomo.

Xe lešoboro (mošimane e a sešoxo a bolotšwa) a tswetše ngwana ka ntlé xa tumêlêlô ya batswadi xa a lefišwe, ka xobane lešoboro xa le kaiwe xore ke motho e a phethexilexo, eupya o kaiwa xore ke mpya, xomme supya xe e sentše xa e lefišwe selô xa e se xo itiwa.

Xe mosetsana a ka swara ngwana a s'eso a ya komeng ya basadi, xe kôma e tswa o kxêthollwa mo baleng (basetšana ba ba wetšwaxo) ka xo se tšwešuwe dikxakxô tše di swanaxo le tša ba ba s'ešoxo ba swara bana.

END. S 356